

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Фіскальне та митне адміністрування»

на тему:
«ПРЯМІ ПОДАТКИ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ДОХОДІВ ЮРИДИЧНИХ І ФІЗИЧНИХ ОСІБ»

Виконавець:

Студентка факультету фінансів і
банківської справи

Ткаченко Вікторія Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

Науковий керівник:

К.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Логвіновська Світлана Іванівна

(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. За сучасних умов розвитку економіки України та функціонування фінансових відносин, прямі податки здійснюють істотний вплив на доходи юридичних і фізичних осіб, що обумовлює та визначає важливість створення ефективної системи державного регулювання доходів суб'єктів. Проблематика прямого оподаткування займає важливе місце серед пріоритетів розвитку податкових відносин в країні, адже саме за допомогою прямого оподаткування стає можливим прослідкувати стан відносини між платниками податків і державою. Крім того, податки з доходів займають значну частину надходжень до бюджетної системи, тобто мають безпосередній вплив на становлення та розвиток економіки країни.

За своїм змістом та значенням, прямі податки є досить складною економічною категорією та інструментом бюджетно-податкової політики держави, які, з одного боку, має виступати помірним тягарем для платників цих податків, а з іншого боку, має протилежний зміст з позиції забезпечення фінансової бази для виконання функцій і завдань держави. Досвід зарубіжних країн свідчить, що система оподаткування не може існувати без податків з доходів, а завдання держави полягає у формуванні такої системи, що дасть змогу врахувати інтереси усіх учасників.

Прямі податки як складова системи державного регулювання доходів юридичних та фізичних осіб в Україні, за часи свого існування, дає змогу дійти висновку про досить складний та незбалансований підхід, що досить негативно впливає на ефективність даної системи. В Україні для системи оподаткування доходів характерні значні витрати на адміністрування податків, ситуація ускладнюється несприятливим інвестиційним кліматом, що впливає на умови для ведення та розвитку бізнесу й обумовлює нестабільність податкових надходжень від прибуткових податків, несправедливість і нерівномірність розподілу податкового навантаження. Враховуючи вище зазначена та спираючись на наявність позитивного досвіду країн з розвинутими ринковим відносинами, щодо розбудови системи прямого

оподаткування, дослідження аспектів розвитку прямих податків та підвищення ефективності функціонування системи державного регулювання доходів юридичних та фізичних осіб в Україні є актуальним та своєчасним.

Разом з тим, розвиток економічних відносин, зміна політичної ситуації в країні, необхідність корегування податкової та державної політики відповідно до територіальних змін, воєнних дій, визначають необхідність подальших досліджень та пошуку напрямів підвищення дієвості використання прямих податків у системі державного регулювання доходів юридичних та фізичних осіб.

Мета дослідження полягає в дослідженні та узагальненні теоретичних та практичних аспектів прямого оподаткування в регулюванні доходів юридичних та фізичних осіб та розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності дії прямих податків у системі державного регулювання доходів юридичних та фізичних осіб.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **задачі дослідження:**

- дослідити теоретичні основи прямого оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб;

- узагальнити нормативно-правове забезпечення оподаткування доходів юридичних та фізичних осіб в Україні;

- проаналізувати фіскальну ефективність податку на прибуток підприємств до бюджетної системи України;

- оцінити практику справляння податку на доходи фізичних осіб в Україні;

- провести моніторинг податкових надходжень від реалізації спрощеної системи оподаткування в Україні;

- дослідити зарубіжний досвід розбудови системи прибуткового оподаткування в системі державного регулювання доходів фізичних та юридичних осіб;

- визначити напрями підвищення ефективності дії прямих податків в системі державного регулювання доходів юридичних та фізичних осіб в Україні

Об'єктом дослідження є процес оподаткування доходів юридичних та фізичних осіб.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають між державою, юридичними та фізичними особами в процесі реалізації системи регулювання доходів прямими податками, наприкладі податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб та єдиного податку.

Методи дослідження. Для досягнення встановленої мети роботи та вирішення поставлених задач за для проведенн я комплексного дослідження ролі прямих податків у регулюванні доходів фізичних і юридичних осіб було використано системний підхід. При проведенні дослідження теоретичних основ формування та функціонування системи прямого оподаткування було використано наступні методи пізнання: аналізу, синтезу, індукції та дедукції. У процесі аналізу практики надходження прямих податків до державного та місцевих бюджетів України та проведення оцінювання ефективності їх адміністрування, а також дослідження досвіду зарубіжних країни щодо використання потенціалу прямих податків у регулюванні доходів юридичних та фізичних осіб, використано методи групувань, порівняння, горизонтального та статистичного аналізу. Для наочного зображення статистичного матеріалу, було використано методи узагальнення та графічного зображення даних. У процесі розробки рекомендацій щодо напрямів підвищення ефективності функціонування системи прямого оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб в Україні, використано такі методи як методи аналізу, синтезу, групування, порівняння. Інформаційною базою

Інформаційною базою дослідження є Податковий кодекс України, статистичні звіти Міністерства фінансів України, Державної служби статистики, Державної фіскальної служби України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, Інтернет ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає дослідженні й узагальненні практики прямого оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб в системі державного регулювання та визначенні напрямів і шляхів підвищення ефективності дії прямих податків в системі державного регулювання доходів юридичних та фізичних осіб в Україні.

Структура та обсяг роботи. Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі досліджуються теоретичні засади прямого оподаткування, його роль у системі державного регулювання доходів юридичних та фізичних осіб та розглядається ретроспективний аналіз становлення системи прямого оподаткування.

У другому розділі узагальнено нормативно-правове забезпечення оподаткування доходів юридичних та фізичних осіб в Україні, проаналізовано практику справляння податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток та розглянуто окремі аспекти податкових надходжень від реалізації спрощеної системи оподаткування в Україні.

У третьому розділі зосереджено увагу на зарубіжному досвіді прибуткового оподаткування, проблемах і перспективах підвищення ефективності дії прямих податків в системі державного регулювання доходів юридичних та фізичних осіб в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Пропорції розподілу ВВП та національного доходу обумовлюються особливостями фіскальних механізмів збору податків. Окремо варто зазначити, держава має змогу регулювати пропорції розподілу за допомогою ставок податків та зборів. Використовуючи такий інструмент, державна політика повинна оптимально враховувати інтереси трьох сторін: держави; суб'єкт податку; конкретні громадяни. Унікальна мета

податків проявляється у соціальному виразі, та проявляється не лише в існуванні кожної функції окремо, а саме в їх єдності. Соціально-економічна природа податку проявляється в паралельному функціонуванні податку як джерела формування дохідної бази бюджету, тобто фіскальний аспект, а також інструменту економічного регулювання пропорцій розподілу ВВП та національного продукту.

2. Державне регулювання економіки неможливе без використання податкових механізмів та податкових інструментів, оскільки за допомогою оподаткування держава повинна будувати власну фінансову політику та опосередковано використовувати методи стимулювання суб'єктів господарювання до врахування своїх інтересів. Залежно від виду доходу та суб'єкта господарювання, який його отримує, оподаткування прибутку поділяється на два види: оподаткування фізичних осіб та оподаткування юридичних осіб. Доцільно вивчити податок на прибуток підприємств у безпосередньому зв'язку з оподаткуванням доходів фізичних осіб. Такий підхід до вивчення цих двох видів податків дає можливість всебічно розглянути всі аспекти процесу оподаткування валового доходу, а відповідно, і створеної заробітної плати та прибутку. Головною перевагою оподаткування прибутку є пряма залежність суми податків від суми доходу (прибутку). Крім того, для платників податків, прямі податки є більш зрозумілими, оскільки їх розмір безпосередньо залежить від фінансового та майнового стану та кінцевих результатів діяльності платника. До недоліків оподаткування прибутку належать: складність розрахунку оподаткованого доходу, що підлягає оподаткуванню, та формування передумов для приховування частини прибутку з метою зменшення бази оподаткування, а також залежить від податкових надходжень від ефективності діяльності суб'єктів господарювання та домогосподарств в умовах кризових процесів істотно ускладнює і зменшує джерела доходів бюджету.

3. Багато рис та специфічних особливостей сучасних податкових систем впливало із практики держави Давнього Риму. На ранніх стадіях податкової

системи значна перевага віддавалася таким об'єктам оподаткування, які мали стабільний характер. Дещо пізніше, відповідно до перших спроб розвитку податкової системи у світовій практиці, почала створюватися фінансова система інших європейських країн. Щодо Київської Русі, основним і визначальним джерелом доходів княжої скарбниці була данина. Протягом усього періоду подальшого існування держав на території сучасної України, джерелами доходів державної казни були як прямі, так і непрямі податки. Розвиток податкової системи, що склався після Жовтневої революції, мав свої особливості. Слід зазначити, що основним джерелом доходу центральної радянської влади була емісія грошей, а місцеві органи влади існували за рахунок внесків. Досвід СРСР 1920-х років довів, що розумна система оподаткування можлива лише при розвитку відносин власності, які передбачені правовим полем і визначають прямих власників окремо від втручання держави. Важливі зміни в системі оподаткування доходів фізичних осіб пов'язані з еволюцією об'єкта оподаткування. У процесі цієї еволюції спостерігається тенденція переходу від окремого до кумулятивного принципу оподаткування доходів фізичних осіб. Можна говорити про розвиток податкових відносин з початком розвитку незалежної України – ці зміни мали на меті привести практику оподаткування доходів в Україні до норм, встановлених у більшості розвинених країн, та зменшити податкове навантаження на цій основі. Важливим кроком у реформуванні та розвитку оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб стало запровадження Податкового кодексу України, що дозволило систематизувати чинне законодавство.

4. В сучасних умовах на території верховенства права впровадження системи прямих податків на доходи юридичних та фізичних осіб неможливе без належного законодавчого регулювання. Такими нормативними документами є Податковий кодекс України.

В Україні система прямих податків складається з податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), єдиного податку, який можна

об'єднати в групу прямих податків на доходи фізичних осіб (прибутку), та податку на майно. По суті, податок на прибуток є обов'язковою формою податку на прибуток підприємств, він утримується у формі оподаткування прибутку, тобто частина прибутку за Податковим кодексом вираховується з бюджету у вигляді податку або платежу. На відміну від податку на прибуток, податок на доходи фізичних осіб є формою оподаткування доходів громадян, а не їх частиною у формі доходу. Єдиний податок, як варіант спрощеної системи оподаткування, дозволяє самозайнятим особам та малим підприємствам сплачувати податок на прибуток в умовах максимального виконання принципів податкової системи - простоти та зручності.

5. Податок на прибуток підприємств є одним із чотирьох податків, що генерують бюджет, і відіграє важливу регулятивну роль в економічній системі країни. Доходи від податку на прибуток підприємств у Зведеному бюджеті України за останні роки мали тенденцію до збільшення. Однак у 2014-2015 роках кризова ситуація в економіці України, поява тимчасово окупованих і неконтрольованих територій вплинули на кількість підприємств, які сплачували податок на прибуток підприємств до бюджету, результати їх господарської діяльності, а отже, не зменшили сума сплачених ними податків. Особливістю податкової системи України є значна фіскальна вартість податку на прибуток підприємств, яка визначається часткою цього податку у податкових надходженнях та ВВП. Слід зазначити, що спостерігається тенденція до поступового зменшення частки цього податку у податкових надходженнях Зведеного бюджету, особливо з 2014 року.

6. За фіскальним значенням податку на доходи фізичних осіб, серед загальнодержавних податків України, займає другу позицію після ПДВ, а в системі прямого оподаткування - першу, що свідчить про значну роль цього податку у формуванні дохідної частини бюджету. Податок на доходи фізичних осіб є важливим джерелом доходу для Зведеного бюджету України. Частка податку на доходи фізичних осіб у структурі податкових надходжень Зведеного бюджету коливається в межах 17,67%. Такі коливання можна

пояснити різними темпами зростання середньомісячної заробітної плати, реформою механізму ПДФО, ефективністю адміністрування податків, а також зміною рівня тіньової економіки протягом аналізованого періоду. У 2019 році фактична сума надходжень ПДФО та військового збору до Зведеного бюджету зросла на 19,8% або до 275,5 млрд. грн. завдяки зростанню середньомісячної заробітної плати. Податок на доходи фізичних осіб, незважаючи на перенаправлення більшої його частини до державного бюджету, продовжує утримувати позиції найважливішого джерела доходів місцевих бюджетів - 46,3%. Доходи від цього податку склали 79,0 млрд. грн., що на 24,1 млрд. грн., або на 43,8% більше, ніж у 2018 році.

7. На сьогодні, спрощена система оподаткування є актуальною для використання, про що свідчить динаміка кількості фізичних осіб - суб'єктів господарювання - спрощених. Так, за даними Державної податкової служби України, станом на 01.01.2020 р. 1488,3 тис. фізичних осіб-підприємців сплачували податок на прибуток через єдиний податок. Ефективність спрощених режимів оподаткування підтверджується також щорічним збільшенням єдиного податку до місцевих бюджетів. У 2019 році відбулося зменшення кількості МСП, що використовують спрощену систему оподаткування, темпи приросту становили -20% (-21% та -5%, фізичні та юридичні особи відповідно).

8. Досвід розвинених країн свідчить, що у переважній більшості випадків, податком на прибуток підприємств виконує регулюючу функцію, на протидію податку на доходи громадян за яким закріплена в основному фіскальна функція. Досвід зарубіжних країн свідчить, що податок на прибуток підприємств активно використовується з метою здійснення впливу на обсяги суспільного виробництва, стимулювання конкуренції, формування інвестиційного клімату та економіку країни загалом. Важливим інструментом регулювання діяльності підприємств, який активно використовується у Великобританії, Франції, США, Канаді та інших країн, виступає інвестиційний податковий кредит (ІПК). ІПК представляє собою від

термінування сплати податку на прибуток, яке надається суб'єкту господарювання на заздалегідь визначений термін. Такий кредит має на меті сприяти збільшенню фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта з метою здійснення інноваційних програм. Протягом останніх років прослідковується чітка тенденція до зростання частки особистого прибуткового податку в доходах бюджетів усіх країн Європейського союзу. Як свідчить досвід Європейських країн щодо впровадження реформ із введення пропорційного податку на доходи фізичних осіб важливою складовою такого впровадження мають бути заходи із модернізації податкового адміністрування.

9. Податок на прибуток підприємств, в українській практиці, в основному застосовується як фіскальний інструмент формування Державного бюджету. Наслідком такого підходу є практика, відповідно до якої українські суб'єкти господарювання у своїй діяльності зорієнтовані на мінімізацію отриманого прибутку, що дає змогу зменшення податкового тягара. З метою недопущення такої ситуації Україні окрему увагу слід приділити удосконаленню податкового законодавства щодо попередження використання нелегальних схем ведення бізнесу та запобігання втратам бюджету. Поряд з тим, важливо звернути увагу на активізацію використання регулюючої складової податку на прибуток підприємств, зокрема за допомогою використання податкових пільг та кредитів. Доцільно звернути увагу на можливості використання «податкового паспорта» , як обов'язкової форми податкової звітності та впровадження такого інструменту на рівні суб'єкта господарювання.

10. Доцільно виділити такі перспективні напрямки удосконалення системи функціонування та адміністрування податку на доходи фізичних осіб в Україні: з метою забезпечення принципу справедливості оподаткування – запровадження прогресивного оподаткування доходів фізичних осіб; підвищення рівня мінімальної заробітної плати, що сприятиме зменшенню доходів, отриманих від нелегальної праці, стимулюватиме підвищення ефективності показника зайнятості та забезпечить зростання престижності легальної праці; встановлення фіксованої суми, що вираховується з бази

оподаткування чи виведення з-під оподаткування суми доходу, що не перевищує встановленого мінімального рівня; введення ставок податку, що можуть регулюватись місцевою владою. Чинний порядок надання податкової соціальної пільги суперечить податковому законодавству, а також призводить до вагомих бюджетних втрат. Тому регулюючі можливості особистого податкового оподаткування використовуються частково. Вдосконалення особистого податкового оподаткування повинно відбуватися на основі впровадження комбінованих технологій справляння податку з доходів фізичних осіб. Це передбачає, що кожен вид доходів повинен мати свій механізм оподаткування, який має максимально враховувати специфіку їх отримання, вагомість для платника та трудомісткість адміністрування.